

Šiame numeryje:

Dieviška paslaptis žmonių atsitikimuose.
Broniaus Kviklio „Panevėžio vyskupija“ sutinkant.
Dobužinskio parodos reikalas.
Juozas Tumas-Vaižgantas iš 50 metų atstumo(2).
Rainer Maria Rilke eilėraštis.
„Diena už miesto“ — impresionizmo meno paroda.
Lietuviškai dainuojantieji olandai.
M. K. Čiurlionio monografija anglų kalba.
Religinės skaitybos būrelis Chicagoje.
Chicagos teatruose.

„Panevėžio vyskupija“ sutinkant

JURGIS GLIAUDA

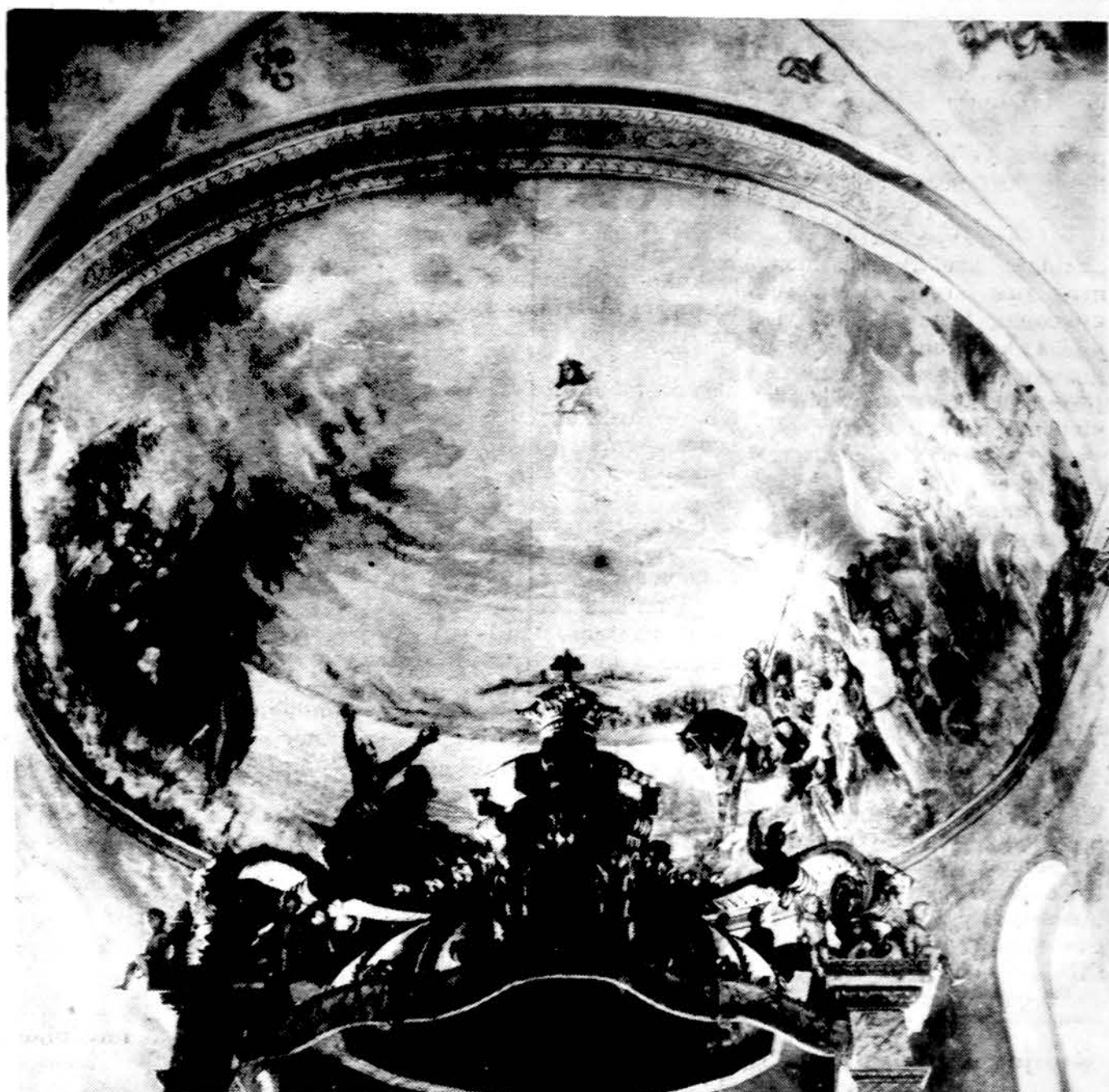
Palaimintais ir retais protarpiais lietuvių išeivijai tenka gyventi skaidraus kultūrinio reiškinio atsiskleidimo ženkle. Tie retieji protarpiai yra stambių, serijinių bei enciklopedinių knygų išleidimo trukmės. Leidimo periodui prabėgus, palaimintasis periodas atrodo vientisas, sandarus, kompaktiškas. Taip buvo, kada per ilguosius metus, tomas paskui tomas, rodėsi skaitytojų nuostabai nuo 1953 iki 1969 metų 36 *Lietuvių enciklopedijos* tomai. Vėliau šį nuostabų serijinį leidimą pakartojo savo šešiais tomais 1970-1978 metais *Encyclopedia Lituanica*. Išeivija dovanojo tautos kultūrai tai, ko tauta savo krašte neįstengė atlikti dėl režimo politikos. O ir vėliau nelaisvas Kraštas bepajėgė duoti pusiau-doktrinarišką skaitinį. Išeivija gabiai verčiasi privaciai laisvės sąlygose iniciatyva ir savanore finansinių ir intelektualinių resursų mobilizacija... Buvo įdomu

gyventi periodu, kada Prano Naujokaičio rašomoji *Lietuvių literatūros istorija* (keturi tomai) rodėsi 1973-1976 metų trukmėje. Buvo gaivu, kada, traukdamas visuomenės dėmesį, 1964-1968 metais rodėsi serijinis keturių tomų leidinis *Mūsų Lietuva*, ruošiamas nepalyginamo istorijos populiarintojo ir lakaus stiliaus žurnalisto Broniaus Kviklio. Pirmajam *Mūsų Lietuvos* tomui pasirodžius, rašiau (*Draugas*, 1965.9.18): „Tai partizaninė veikla, tai asmens kova su emigracijos nostalginiu tvaiku ir vardan Lietuvos meilės, atrodo, tebesireiskia kasdienėje nepastebimai, neįvertinamais stebuklais...“

Šią frazę kartojau ir dabar, kada — lyg per laiką išsiskleidžiantis žiedas — naujas Broniaus Kviklio paruoštas enciklopedinio masto leidinis, serijinė *Lietuvos bažnyčių* laida, ateina į mus. Su nuostabiu atsėdėjimu, su daugybės stambesnių ar vienkartinųjų taktininkų pagalba, Bronius Kviklys mus stebina ir žavi savo puikios iniciatyvos realizacija. Lietuvos bažnyčių monumentams jis stato memorialinį paminklą už Tėvynės sienų! Suplanuota pastatyti atskirais tomais monumentus šešioms Lietuvos vyskupijoms.

1980 metais išėjo įspūdingasis *Telšių vyskupijos* tomas, 400 psl. ir 2000 egz. tiražo. 1982 metais sušvito *Vilkaviškio vyskupijos* albumas, 480 psl. ir 2000 egz. tiražo. 1983 metais įžengė į šią masyvią seriją *Kauno arkivyskupija*, 512 psl. ir 1500 egz. tiražo. Šių 1984 metų rudenio *Panevėžio vyskupija* triumfališkai atkako į mūsų knygynus, net 532 psl. ir 1500 egz. tiražo, albuminio dydžio foliantas!

Tokius masyvius serijinius leidinius paprastai turi privilegija turėti stambios, gausios ir turtinės visuomenės, klestinčios savo valstybės globoje. Tokius masyvius leidinius paruošia plačios apimties redakciniai kolektyvai, subūrę spiečius žinovų, mobilizavę didžiulius kapitalus. Tikslai tokioms sąlygoms esant tauta bepajėgia leisti prabanginius serijinius knyginius ansamblius. Kas žino, ar stambiosios etninės kolonijos mūsų Amerikoje (lenku,

Panevėžio katedros vidus. Paveikslas virš didžiojo altoriaus — „Sv. Kazimiero pasirodymas prie Polocko“ (dail. J. Mackevičiaus tapyba). Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ IV tomo.

armėnų, etc.) beturi tokio masto ir pobūdžio knygines serijas?

Tad prieš mūsų akis, kaip 1965 metais rašiau, vyksta „nepastebimas ir nevertinamas stebuklas“. Tomas paskui tomas, be apgailėtino vėlavimosi, atžengia Broniaus Kviklio paruoštos knygos apie Lietuvos bažnyčias. Mūsų visuomenė ir vėl gyvena šito įvykio dydžio nenumanydama. Juk dinamiški subruzdėjimai visuomenės paviršiuje tėra meteorai, knyga ilgai žerės, kaip tolimoji pašvaistė, kartų kartoms, ir čia... ir Lietuvoje.

Su tokiu sentimentaliumi patetišku nusiteikimu susitinkame su *Lietuvos bažnyčių* serijos ketvirtuoju tomu „Panevėžio vyskupija“. Knygų serija turi

savo konstituciją: rodyti, informuoti, vengti neesminės detalizacijos ir kartu laikytis griežtos sistemos. Ir kodėl aš prasitariau — mažai mes vertiname tokius serijinius leidinius, nors idealistai remia sumanymą? Bet... kodėl papildomas *Lietuvių enciklopedijos* tomas pergyvena išleidimo agoniją? Ir *Lietuvos bažnyčių* laida paskutiniams tomams sumažino tiražą.

Ketvirtasis *Lietuvos bažnyčių* serijos tomas skirtas Paveikslų virš didžiojo altoriaus (Painting above the main altar) — vyskupijos istorijai, jos bažnyčių istorijai. *Lietuvos bažnyčių* serijos leidėjas yra nuostabios energijos leidykla — Amerikos lietuvių biblioteka. Leidykla kaip tik išleido šią kny-

gą Šventojo Karaliaus jubiliejiniais metais ir pažymėjo tai knygos metrikos. Knyga paruošė, kaip visus kitus šios serijos leidinius, plačių kultūrinių darbų adeptas ir autorius Bronius Kviklys. Knygos metrikos išvardinti „tai“ anka. Architektūrinis aprašymas paruošė Jurgis Gimbutas. Turinio medžiaga tvarkė Juozas Mažeika (foto), kun. Anicetas Tamošaitis, SJ, kun. Juozas Vaisnera, MIC, ko- rektorius — Juozas Masilionis. Diecezijos žemėlapių nubaizė Vitalis Matulaitis. Dailininkas ir techninis redaktorius Petras Aleksa suteikė knygai imponan- tišką ir estetišką išvaizdą. Įvadą anglų kalbon vertė Nijolė Gražlienė. Spaudos darbą atliko Mykolas Morkūno spaustuvs, kur ofseto spaudą tvarkė Klementas Dedelė, foto montažus — dail. Zina Morkūnienė.

Šią įspūdingą knygą išleisti aukomis parėmė gausūs rėmėjai, kurie aukojo nuo 2000 dol. iki našlės skatiko — 5 dol. Rėmėjai (jų per 200 asmenų), kaip aukų sąrašą nurodyta, sudėjo apie 25,000 dolerių. Į finansinę paramą įsijungė per 40 kunigų. Paveikslų virš didžiojo altoriaus (Painting above the main altar) klubas per Juozą Masilionį aukojo 2705 dolerius. Ši stambi finansinė parama išleisdino *Panevėžio vyskupijos* tomą ir skatina viltingai žengti į ateitį.

Gausybė ryškių, dailių, neretai dinamiškų ir unikalių nuotraukų, kurios dosniai, estetiškai ir be perkrovimo išdėstytos 532 puslapiuose, padėgia žvilgsni, žavi ir priverčia skaitytoją pagarbiai nusilenkti knygos redaktoriui ir jo talkininkams. Tekstas sudėtas puslapiuose dviem skil- tim; spaudos kokybė patiekė savo viršūnę. Prabangūs popierius, kiet drobiniai viršeliai. Dauge- lis nuotraukų yra „šviežiena“ arba „beveik šviežiena“, nes tai pokario laikotarpio vaizdai. Ši vaizdinė medžiaga yra itin paveiki informuoti apie šiuolaiki- nę padėtį.

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Dieviška paslaptis žmonių atsitikimuose

Bažnyčia yra Pasakotoja.
Ji pasakoja tas pačias įvykusias istorijas.

Bažnyčia yra ir Pasakojimas.
Joje vis atsitinka naujos istorijos.

Kiekvienoj istorijoj susitinka Dievas ir žmogus: — ir tose istorijose, kurios iš praeities vis pakartotinai pasakojamos; — ir tose, kurios dabarty naujai įvyksta. Kiekvienoj istorijoj yra kažkas, kame galima lengvai susigaudyti: tai žmogiškas atsitikimas. Ir joje yra kažkas, kame nesugaudome: tai dieviška paslaptis. Atsitikimuose matom žmonės veikiančius. Paslaptį nujaučiam apsiereiškiantį Dievą.

Bažnyčia yra Pasakotoja.
Ji pasakoja tas pačias įvykusias istorijas.

Salta naktį Betliejui galiliečių porai gimė kūdikis. Iš naktigonės prie jo atbėgo piemenys. Iš tolimų kraštų pas jį atkeliavo išminčiai. Žmonės užtkio kūdikį. Žmogaus pradžia: atsitikimas. Ar piemenis patraukė šiluma kūdikio? Ar išminčius pavilijojo nematyta žvaigždė? O gal išsilgusieji dievybės pajuto Dievo trauką? Dievo pradžia: paslaptis.

Dulkėtom kojom smėlėtais Palestinos keliais... Lūpom barstomi auksiniai žodžiai kvietimu suskambo vienų ausyse, kitų paversti priekaištu. Žmonij šakoti keliai: pasirinkimai. Aukšinių žodžių neužteko. Širdis krovė visų naštas: — kvietimus girdinčių, kojas nepavėlkančių; — priekaištus spjaudančių, kumščiais grūmojančių.

Gailestingajam pagailo vienų ir kitų. Akys žiūrėjo į kryžius. Tiesus Dievo kelias: paslaptis.

Nekalto žmogaus nekaltas kraujas plauna kaltųjų egzekucijos medį. Kvietimą girdintiems prisimerkus delsiant, priekaištų jo auksinius žodžius pavertusieji kalė kryžių prie jo kūno. Kraujo laisais ištekių gyvybė. Žmogaus mirtis: tragedija. Tuščias kapas. Čia jo nėra. Jis prisikėlė.

Žmogaus niekšybę širdin prisiėmusio Dieviško Gailestingumo valanda. Dievo pergalė: prisikėlimas.

Bažnyčia yra Pasakotoja.
Ji pasakoja tas pačias įvykusias istorijas.

Bažnyčia yra ir Pasakojimas.
Joje vis atsitinka naujos istorijos.

Tuo pačiu, kaip išminčiai, Damasko keliu jodamas, tik atbulai — ne vilties, bet pyktio lydimas, žaibo trenktas Saulius krinta nuo žirgo apakęs.

Nelaimė: žmogus prie galo. Apakusio akims prašvintant, persekiotojo širdy gimsta Persekiojamas. Laimė: Dievas prie pradžių.

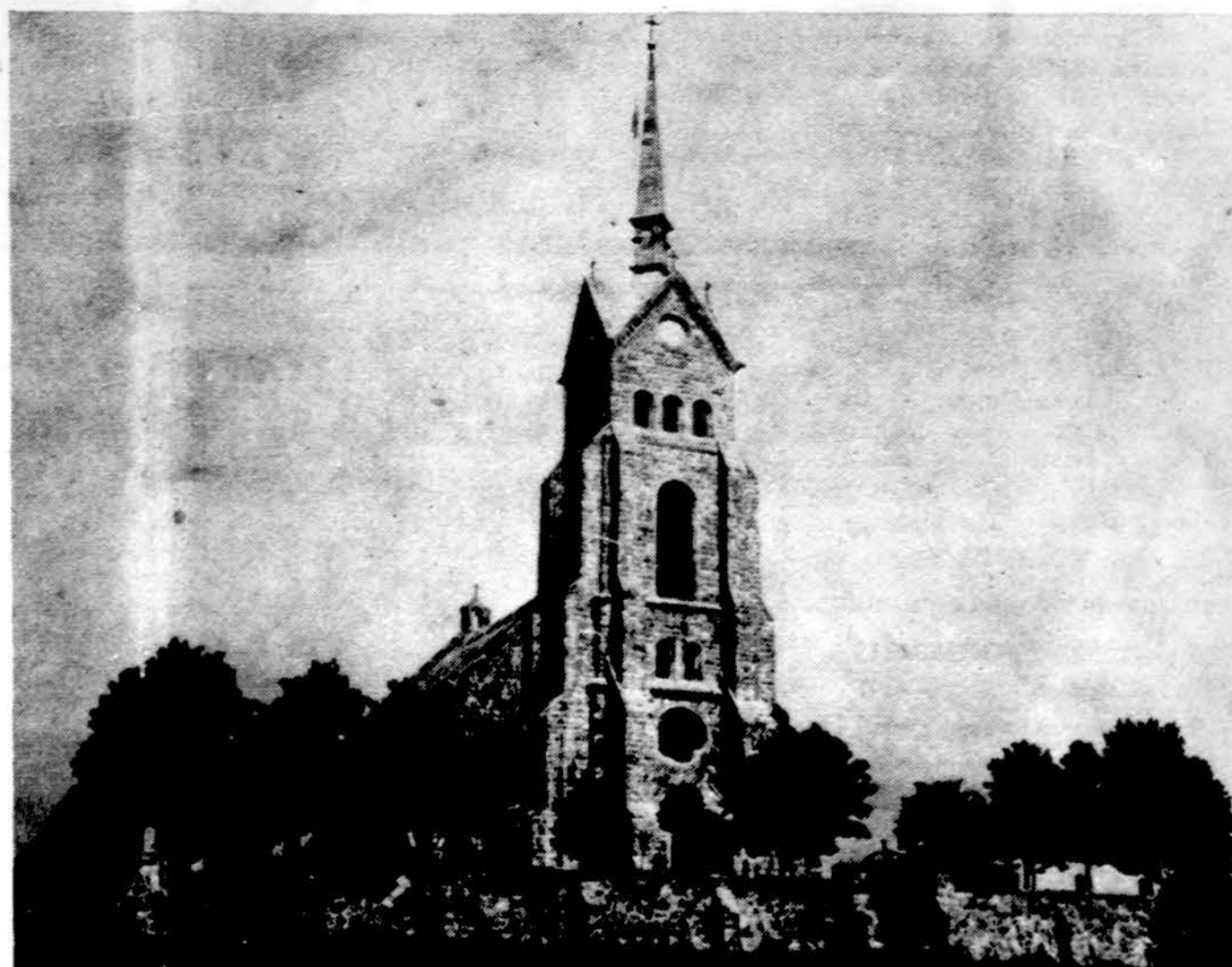
Dulkėtom kojom purvinom Kalkutos gatvėm, išgirdus benamių vargšų tylų balsą, palikus mokyklos klases, duoną dalindama vaikšto motina Teresė. Žmogaus vingiuotas kelias: pasirinkimas. Trapius vienuolės apdaru vilkėdamas tarp raupsuotų ir benamių duoną, ne žodžius dalydamas vaikšto Gailestingumas. Tiesus Dievo kelias: paslaptis.

Sverdlovsko kacete užsibaigė pažadas, žadėtas Maskvos penkių aukštų namo palėpėj. Nenuilstamą darbą tėvynei atidavė, paskutinius kailinukus — kaliniui draugui. Dovydačio gyvybei išsekus, ištirpo jo pėdsakai.

Žmogaus mirtis: tragedija. Kapas be ženklo... Bevardžių beženkliai kapai išbarstyti po visą pasaulį. Išgyventos istorijos. Našta pakelta. Kaina užmokėta. Atlaiškė širdis. Dievo pergalė: viltis prisikėlimo.

Bažnyčia yra Pasakotoja.
Ji pasakoja tas pačias įvykusias istorijas žmogum tapusio Gailestingumo.

Bažnyčia yra ir Pasakojimas.
Joje vis atsitinka naujos istorijos žmonių, kuriuos Gailestingumas palietė. Kęstutis Trimakas

Salako bažnyčia. Nuotrauka V. Augustino. Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ IV tomo — „Panevėžio vyskupija“.

„Panevėžio vyskupiją“ sutinkant

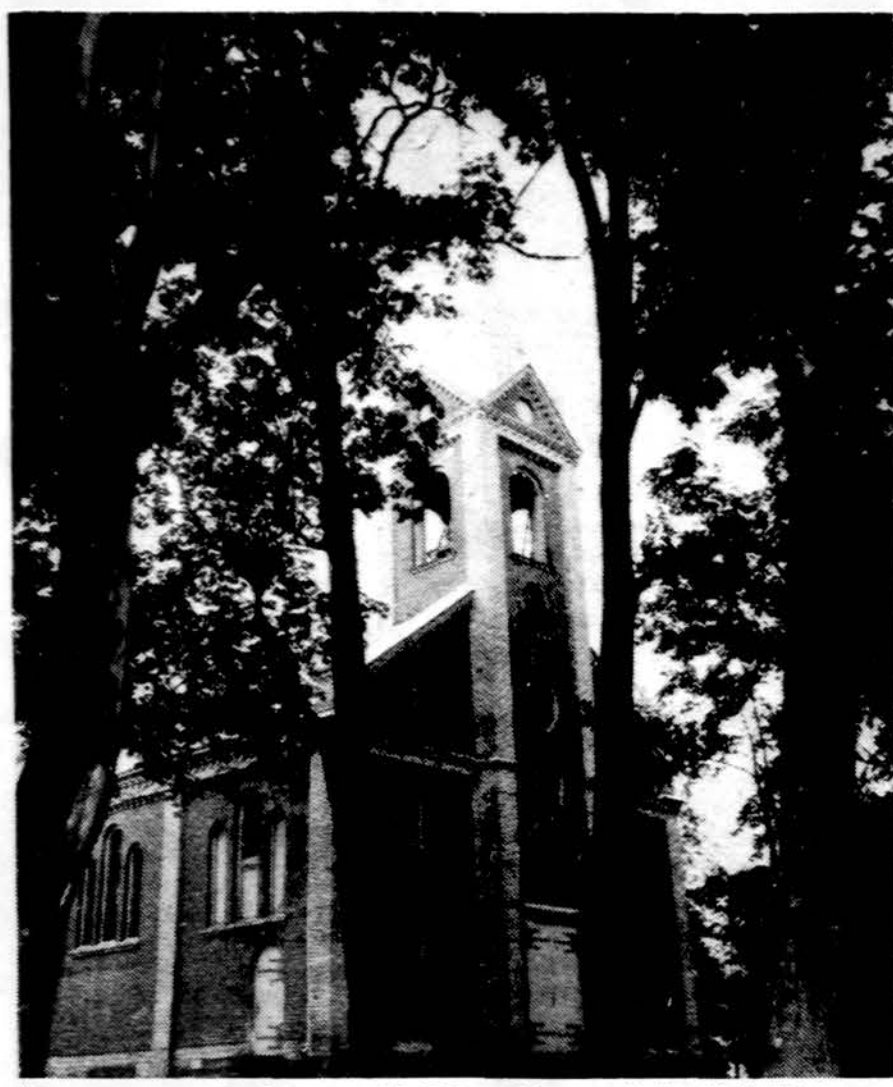
(Atkelta iš 1 psl.)

Knygoje aprašomos 128 Panevėžio vyskupijos bažnyčios, daugybė koplyčių, varpinių, šventorių ir kapinių vartai, ir statiniai turį ryšį su religiniu gyvenimu. Platus siužetinis fotografijų įvairumas rodo, koks gausus bendradarbių kadras buvo pakviestas talkon. Visi vardiniai duomenys knygoje yra autentiški, tikri, nes paimti iš 1983 metų okupuotoje Lietuvoje išleisto *Katalikų kalendoriaus žinyno*. Taip pat duomenų autentiškumą įrodo ir tai, kad plačiai naudotasi vyskupo Kazimiero Paltaroko monografija apie Panevėžio vyskupiją. Tai yra vyskupijos istorija ir vyskupijos sudėtis ligi 1947 metų. Žinias sudėjo vyskupijos kunigai. Nepaprastas rankraštis dabar laikomas Lietuvos katalikų mokslo akademijoje Romoje. Vyskupo Kazimiero Paltaroko parengtoji *Panevėžio vyskupija* savo siekiu ir duomenimis paneši į garsiąją vyskupo Motiejaus Valančiaus *Žemaičių vyskupiją*. Vyskupijų ganytojų rūpesčiu istorija nedingsta iš dabarties, dokumentuota knygoje ir autentiška, istorija išlieka gyva ir gaivi tragiškų įvykių sūkuriose.

Istorijos išliekamumo prasme Broniaus Kviklio *Lietuvos bažnyčių* serija skirta ne vien tik šios dienos interesams, bet nutįsta tolyn, į tolimesnį ir mums neatspėjamą ateitį. Šią premisą remia ir šios visos serijos istoriškumas. Aplamai gi, Lietuvos diecezijas aprašiusie galbūt pirmumas priklausau Janui Kurczewskui. Jis parašė *Biskupstwo Wilenskie* 1747 metais. Ši knyga turėjo įtakos vyskupui Motiejui Valančiui.

Didžiulis kolektyvinis vienetas — vyskupija — turi savo gausią istoriją. — Istorija? — dažnas gali tuo susidomėti. — Betgi Panevėžio vyskupija buvo įsteigta tik 1926 metais! Tikrai, 1926 metais popiežiaus Pijaus XI bule „Lituanorum gente“, patvirtinančia arkivyskupo Jurgio Matulio projekta, sukurta nauja vyskupija, Panevėžio, su jos vyskupo buveine Panevėžyje. Tad Panevėžio vyskupijai nėra sukažėję 60 metų amžiaus. Tada naujos vyskupijos centre, Panevėžyje, nebuvo nė bažnytinio pastato, tinkamo vyskupijos katedros funkcijoms!..

1926 metais prasidėjusi Panevėžio vyskupijos istorija tebuvo tik religinio šios geografinės srities veikimo tūša. Pusė milijono lietuvių katalikų, kurie gyveno šioje teritorijoje, statė bažnyčias, kovojo dėl savo apsisprendimų, dėl religinių teisių, jau nuo XVI amžiaus pradžios. Istorinis šios teritorijos landsaftas nepaliko senų pilių. Ir piliakalnių liekanos, ariamos slaituose, vis nyko, žemėjo, lyginosi su laukais. Alergiškai tarus — tartum naujas tautinis identitetas, kilo religinės praktikos pily, maldų namai, bažnyčios. Kontrastiškai tad atrodo, kad suirusios garsios militarinės Biržų pilies kaimynystėje ėmė

Silų bažnyčia. Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ IV tomo — „Panevėžio vyskupija“.

dominuoti savo polėkišku fasadu barokinio klasicizmo bažnyčia (psl. 115). Senovės karškų pilių pakaitalai, alegoriškai lyginant, pilių paskirčiai atstoti ėmė kilti bažnytinių varpinių bokštai. Nuo karo negandų, nuo gyvenimo smūgių žmonės pradėjo burtis po religinės praktikos pastatų skliautais. Bažnyčia, kaip nauja piliis, keitė gamtovaizdį, keitė buitį.

Tad Panevėžio bažnytinė istorija yra sena, plati, įvairi, neretai giliai tragiška. Toji istorija nuolat ejo ir tebeina asmens teisių gynimo ženklu. Toje istorijoje veikė ir tebeveikia šimtas ir tūkstančiai dažnai ir vardais nežinomų idealistų ir herojų. Visas šios tikrovės premisas Bronius Kviklys gerai žinojo, jomis grindė visumą ir detalę. Jis išlaikė istorijai idėjos klestėjimo triumfą ir katakombinio slogučio panoramą.

Panevėžio istorija ir geografinė gerai pavaizduotos Juozo Masilio redaguotoje knygoje *Panevėžys*. Religinės srities gyvenimas pavaizduotas vyskupo Kazimiero Paltaroko *Panevėžio vyskupijoje*. Apie Panevėžį ir jo teritoriją plačiai rašoma Broniaus Kviklio *Mūsų Lietuvos II* tome. Daug medžiagos apie Panevėžį ir jo sritį yra *Lietuvių enciklopedijos* tomuose.

Tačiau Broniaus Kviklio *Panevėžio vyskupijos* siužetinė linija nueina visiškai savitai, nauja slinktimi — tai koncentruoti turiningojo Lietuvos tautos religinio gyvenimo aspektai, nauji šaltiniai. Šis temos savitumas itin reikšmingas ateistinio žūlumo periodu. Tai yra priebėgos drama.

Seniau žmonės veržėsi ieškoti apsaugos ir priebėgos už medinių pilių sienų. Dabar gi ramybės, psichinės pusiausvyros, tvirtumo, žmonės ieško už šventoriaus sienų! Tai ginkluoja juos nauju atsparumu, nes ugdė ir palaiko idėją dvasioje. Tikrai dėl šių tezių bažnyčios išlieka ir veikia — idėja klesti, priešiškos atakos atmušamos... Tai savų skliautų realybė, ne metafora.

Bažnytiniai Panevėžio vyskupijos pastatai, visi stilistiškai įvairūs, yra sandariai sutapę su gamtovaizdžiu, efektingi, dailūs, dekoratyvūs. Neretai mažųjų miestelių bažnytelė atrodo taip elegantiškai, kad bereikia čia tik Napoleono, kuris pasižadėtų tą pastatą ant delno nusinėti į Paryžiaus aikštę.

Mes esame familiariai įsižiūrėję į didingą Paežaisio bažnytinį ansamblį. *Panevėžio vyskupijos* knyga rodo mums bažnytinius ansamblius, kurių architektūrinio grožio nebuvome pastebėję, nei apie jį girdėję. Tai Troškūnų bažnytinis ansamblis (psl. 436), tai puikūs Smilgių ansamblis (psl. 372). *Panevėžio vyskupijos* foto-iliustracinė medžiaga (kaip ir kituose tos serijos tomuose) yra nesustojanti kelionė pro bažnyčių fasadus, pro šventorių bei kapinių įspūdinguosius vartus, pro išsą paražą altorių, sakyklų, pakopų prie fronto durų, pro varpinių bokštus. Tai viskas yra tautos turtas, jos savitumo deklaracija — ir ima žmogų pasididžiavimas stebint tuos architektūrinio meno turtus net prasižvelgiant akimis!..

Šiuos turtus žinoviškiau suvokti, suprasti, suderinti jų estetišką poveikį su specifine architektūros terminija, įžengti į tą užburto sferą, našiai talkina Jurgio Gimbuto komentarai. Ir didžiulį statinį, ir mažytę koplyčią, Jurgis Gimbutas traktuoja kaip brangų indelį lietuvių tautos architektūrinį paminklų visumą. Statybinė faktūra, kuri galėtų likti už stebėtojo supratimo ribų, dėl Jurgio Gimbuto *vademecum* pasidaro giliai suvokiama ir reikšminga. Žiūrovas savo dvasioje turtėja — žiūrovas tampa žinovu. Architektūros žinovo komentarų įvedimas į tekstą yra paveiki priemonė perkelti objektą į ateitį, nes objektas gali ateityje dingti, jo likimu nesirūpinant, apleidus. Visą lengva prarasti militantiško ateizmo metais.

Deveikiuose, štai XVIII amžiaus paveikslas. Nemunėlio Radviliškio bažnyčia sumūryta iš tašytų lauko akmenų — unikalūs archaiskumo efektas. Rokiškio bažnytinio ansamblio turtingumas, Panevėžio katedros proporcijų darna... Kaip banga vaizdų sūkurys pagauna skaitytoją. Skaitytojas gali pamaldžiai sudėti delnus ir šnabždėti apstalo Pauliaus lūpomis: *Si Deus nobiscum, quis contra nos?* — Jeigu Dievas su mumis, kas gali būti prieš mus?

Knyga skirta plačiajam skaitytojui, bet knyga siekia ir toliau negu informacija: prezervuoti

dabartį ateičiai. Todėl architektūrinė terminija savo vietoje. Iškilminga tonacija skamba pilioriai, akantai, ir itin intriguojantis terminas „baltikos gotika“ (psl. 113). Specifinis dėmesys detalėms kuria visumą.

Taip! Panevėžio vyskupijos istorija tėra 58 metų trukmės. Tačiau Panevėžio pavieto religinio gyvenimo istorija turi keletą simtmečių savo rezervę. Dekanatų, parapijų, koplyčių gyvavimo visuma, kaip vyriausias personazas romane, užima knygoje savo vietą. Bronius Kviklys prieina prie tos neapėriamos temos, kaip dailininkas prie molberto ir plačios drobės. Jam tenka nutapyti visą grandinę freskų, puošiančių bažnytinius ansamblius. Kiekvienas objektas, kiekviena detalė reikalinga pastebėjimo, įvertinimo, įsižiūrėjimo ir... didžios objekto meilės. Be meilės objektui kaip pastebėti objektą? Stebėti reiškia mylėti. Bronius Kviklys šalia bažnyčių vaizduoja varpines ir varpus, kurie pakrikštyti šventųjų vardais; autorius sugauna istorijos dvelksnį kapinių paminkluose, raiztyuose turėluose prie sakyklos, tašytų akmenų grindyse mozaikoje...

Autoriaus meilė temai matyti iš teksto tonacijos, iš duomenų atrankos. Todėl viskas tai praeina pro skaitytojo akis gaivališkai, srauniai, organiškai, be disproporcijos esminiuose motyvuose. Bronius Kviklys niekad nėra sentimentalus, nei sausas. Jis dėsto dalykiškai, kreipdamas dėmesį į detalę ir į visumą. Už detalių jis priblandina visumą. Todėl, nuolatos liedamas dabartį, autorius įtaigiai operuoja religinio genocido faktais. Jeigu architektūriškai vertinga koplyčia griauinama „susiisiekimo reikalui“, matoma administracinė barbarija.

Apeliuoja į skaitytoją martirologijos skyrus (psl. 35-38). Šis skyrus yra įdėtas knygos pradžioje suformuoti pagrindinį kenciančios bažnyčios egzistencijos motyvą.

Dinamiška, bet neskubus; tikslus, bet detalėmis neperkrautas dėstymo pobūdis atestuotą autorių, kaip pirmąjį rašytoją, kuris, susijęs prie tematikos kalną, kelomis nusakymo frazėmis — duoda įtaigų viso kalno vaizdą. Autoriui, pvz., rūpi nepraieiti pro faktą, kad bažnyčios pastatas pastatytas ne vien tikrai parapičių rankomis, bet kad ir plytos išdegtos parapijos teritorijoje iš tos teritorijos molio. Kas gali būti labiau sava? Maldos namai savi — jie pastatyti,

Pasvalio mūrinė varpinė. Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ IV tomo — „Panevėžio vyskupija“.

tikroviškai tarus, iš savo molio. Molis! Dieviškos kūrybos medžiaga. Dievui sulipdžius Adomą iš molio.

Trumputė — tikrai 58 metų — vyskupijos istorija yra tragiška, nes prieš religiją atsisuko režimas... ir savi, kurie nuėjo veikti prieš savo tautos interesus. Parinktais ir tiksliais vaizdais autorius nupaiso barbarizmo bei desekracijos faktus. Blogis keroja laikotarpio ženkle. Ar blogis bus amžinas?

Atsakymą duoda atsparumo rodikliai. Šventorių ir kapinių religinių motyvų raizybos vartai. Skambūs bažnytinių varpų vardai. Minios tikinčiųjų religinės procesijos... ir martirologijos duomenys. *Panevėžio vyskupijos* tomas, kaip ir kiti šios didingos serijos tomai, gyvas ir veržlus, nes rodo gyvus religinės laisvės poieskius.

Bibliografijoje paminėta per 50 knygų, kelios enciklopedijos, begalė periodikos rašinių. Per

simtą bendradarbių ir nuotraukų teikėjų padėjo išlaikyti siužetinę įvairovę, informacinį plotį.

Aprašymus autorius turtina trumpom, gaivalingom įtarpom, kuriose neretai žeri istorinio epizodo skeveldra — tokia įtampa tinka „mažosios“ istorijos nuotakai. Humoristinis šikcas, padavimas, dialogas... Neretai mažoje ir mažai pažįstamoje vietoje kyla erdvus istorinis epizodas — trumpas, grakštus, įdomus. Tai vietos žmonių būdas ir šypseną, graudulys ir pokštas. Autorius virtuoziskai apvaldė milžinišką knygos medžiagą.

Broniaus Kviklio *Lietuvos bažnyčių* serija įgalina skaitytoją priartėti prie savo religinių tvirtovių, kurios liko už geležinės uždangos, pažinti jas giliau, gėrėtis jomis, „mylėti Lietuvą iš tolo“ (B. Brazdionis), surasti jų vietą lietuvių kultūros istorijoje ir net pamilti tą landsaftą, kur tos šventovės išmūrytos iš savo vietos molio... Šios serijos knygoje glūdi auklėjančioji ir pamokomoji jėga.

Nuomonės ir pastabos

Dobužinskio parodos reikalu

Reikia tik džiaugtis, kad dail. M. Dobužinskio etnografiniai Lietuvos detalių piešiniai atsidūrė lietuvių rankose. Malonu buvo tuos puikius dailininko darbus regėti du savaitgalius Jaunimo centre, M. K. Čiurlionio galerijoje, Chicagoje. Šios rūšies M. Dobužinskio kūrybą tiksliai aprašė Saulė Jautokaitė *Draugo* kultūrinio priedo puslapiuos. Tai ko daugiau?

Tačiau šis parodinis džiaugimasis Dobužinskiu nėra be šešėlio. Stabtelėju čia prie to šešėlio dar ir dėl to, kad įvairias atvejais ateityje, bent jau Čiurlionio galerijoje, būtų išvengta nedovanotino prastumo.

Vyksta pasaulinio garso dailininko lietuviškosios temos darbų paroda, o parodos katalogo nėra! Katalogas juk yra įprasta dovana bei prisiminimas parodos lankytojui. Pagaliau ir istorinė dokumentacija. Čiagi buvo tik pilnas klaidų zeroksinis lapukas, kurį, parodą apžiūrėjus, reikėjo net sugrąžinti. O Dobužinskio atveju jau tikrai buvo būtinas spaustuvėje spausdintas bent kelių lapų parodos katalogas su dailininko ir jo kūrybos kondensuotu aptarimu, su jo puslapių portretu, su bent kelių piešinių nuotraukomis. Kalbame apie milijonus, o gailme kelių dolerių spaustuvėje atmuštam katalogui, tenkinamies tik pradžios mokyklos Kaledų eglutės programos lapuku. Argi tai nėra moralinė skriauda Dobužinskiui?

O ir tame lapuku paveikslų pavadinimai duoti su nedovanotinomis klaidomis. Sakysim, matome Sedos senąją turgavietę, o lapukų parašyta, kad tai yra Sedos bažnyčia! Lapukųje du piešiniai pažymėti kaip Kvėdar-na. O įsižiūrėjus į originalus, atrodo, ar tik nebus Kėdainiai? Kitur vėl matome bažnyčią, o parašyta, jog tai yra kažkoks kiemelis. Lapukų skaitome, kad tai yra Princų Oginskio vartai. Bet kur jie: Plungėje ar Rietave? Ir kodėl princų? Oginskiai buvo vien kunigaikščiai, o princas juk yra karaliaus sūnus, karūnos paveldėtojas ar bent karališkos šeimos narys. Parodos rengėjai daug kur visai nežinojo, kas ten tuos piešinius vaizduojama. Visur daug bažnyčių. Bet kurių žiotių tos bažnyčios? Neatsakoma, tik užrašoma: Netoli bažnyčios. O juk reikšmingas šių paveikslų ne vien tik meninė, bet ir etnografinė vertė. Parodą rengiant, į tai visai neatsižvelgta.

Kolekciją perkant, reikėjo pasirūpinti ir tikslią kiekvieno piešinio metrikaciją. Jei buvo neįmanoma, galima buvo stengtis tokia metrikaciją sudaryti vėliau. Visai nenuostabu, kad visko kolektyvos globėjai gali ir nežinoti. Bet tada reikia kitų pasiklausti. Nesunku tai buvo padaryti Chicagoje, kai kaimynystėje gyvena keturių *Mūsų Lietuvos* tomų ir *Lietuvos bažnyčių* septynių tomų autorius Bronius Kviklys. Gerą dalį Dobužinskio pieštų vietovių, bažnyčių ir kitų architektūrinių paminklų jis būtų tikriausiai atpažinęs.

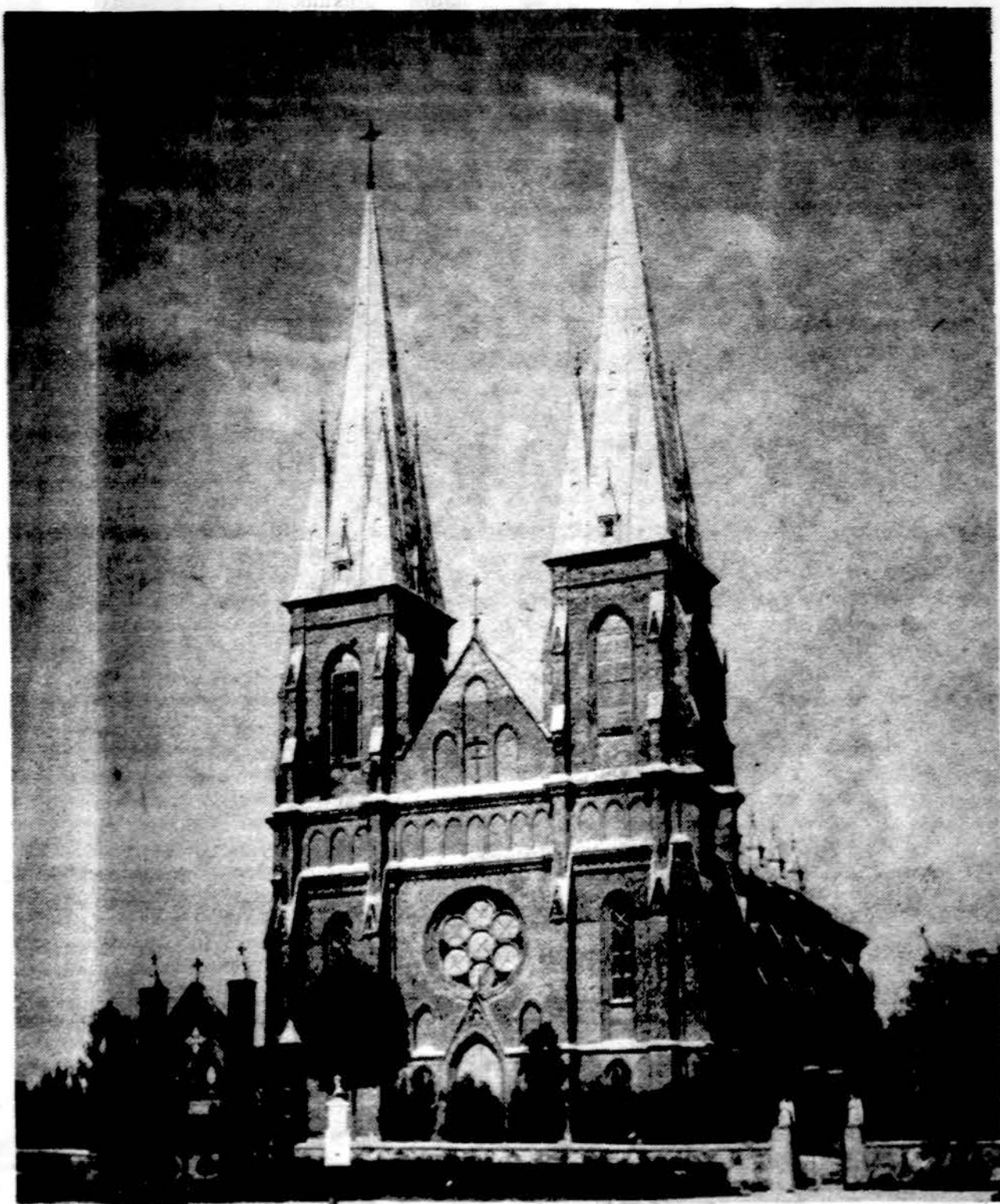
Bet mūsųose yra taip: jeigu mes ko nors pasiklausim, tai prisi-pažinsim, kad nežinom. O mes čia dabar „viską“ žinom! Pasitiekėjimas savo žinojimu jau tiesiog donkichotiškų dimensijų. Tačiau Dobužinskio parodos atveju buvo pademonstruotas pasitiekėjimas savo nežinojimu, nežinojimu, kaip tokio masto dailininko parodai pasiruošti, kaip ją įkūnyti įprasto etiketo ir gero lygio standartuos be skriaudos dailininkui ir žiūrovui.

Kazys Bradūnas

• Bronius Kviklys. **LIE-TUVOS BAŽNYČIOS**. IV tomas. Panevėžio vyskupija. Chicago: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1984. Dailininkas ir techninis redaktorius — Petras Aleksa. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. 532 psl. Kaina 23 dol. Gaunama pas leidėjus, pas platintojus ir Drauge.

Dusetų bažnyčia. Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ IV tomo — „Panevėžio vyskupija“.

Pabiržės bažnyčia. Iš Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ IV tomo — „Panevėžio vyskupija“.

Nuotrauka V. Augustino

Juozas Tumas — Vaižgantas iš 50 metų atstumo

ANTANAS GUSTAITIS

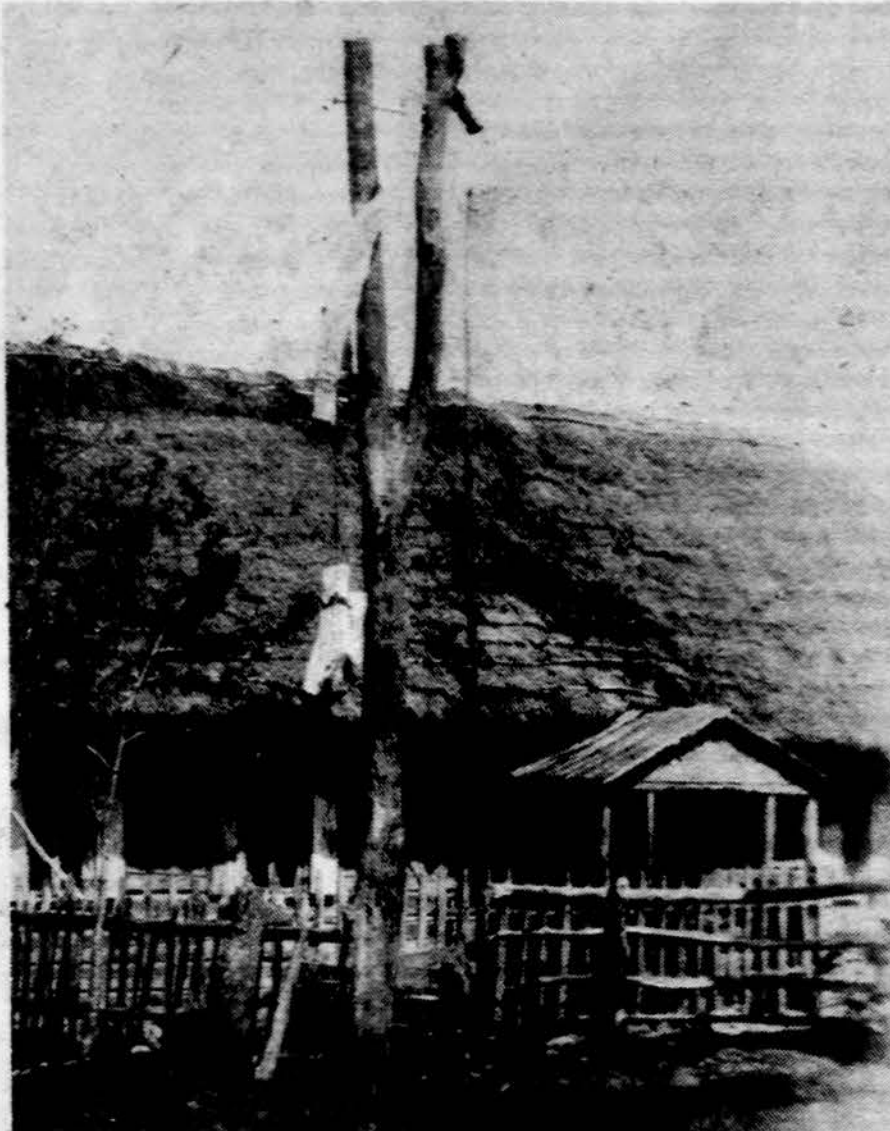
(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Kalbant apie Vaižganto kūrybą, kone visada pirmiausia ir minimi jo „Pragieduliai“, nes savo apimtimi tai stambiausias jo veikalas, aprėpiantis 1890-1905 metų laikotarpį. Dvi šio veikalų dalys — „Gondingos kraštas“ ir „Vaduvų kraštas“ — yra tarsi gyvasis Žemaitijos ir Aukštaitijos to periodo paveikslas, būdingas visai Lietuvai, kurią autorius, ilgus metus vaikomas iš parapijos į parapiją, pažino taip gerai kaip ir savo gimtąjį kaimą. Tai lyg kokia beletristinė enciklopedija, kurioje atskleidžiama daugybė kaimo buitės įvykių, augantis valstiečių samonin-gumas ir ekonominis veržlumas, kova su rusų administracija dėl spaudos laisvės, slapta draudžiamų knygų platinimas, dvarininkų atlietuvėjimo ženklai, jaunosios kartos idealai, šeimai ir psichologinės scenos, glaudus žmogaus ir gamtos ryšys, nuspalvintas vaižgantiška romantika ir mistiniu panteizmu. Be to, visą šią gyvenimo faktais ir psichologiniais pagrįstą lietuvių tautos ekonominio ir kultūrinio atbudimo epopėją kiauia persmelkia tautinės vienybės mintis, ir joje švęti toks neįprastai optimizmas, kad net pasigendi šešiolikmelancholijos autoriaus šviesiai nuotakai praskiesti.

Anot Putino-Mykoliaičio: „Pragieduliai“ — tai neišsamiama tautinių grožybių lobynas, dėl kurio reikia dovanoti visas šio kūrinio kompozicijos ydas ir visus literatūrinius jo trūkumus, nekaltai jau apie istorinę ir auklėjamąją jo taip gyvai nupieštą vaizdų kovos dėl kultūros reikšmę.

O tų literatūrinių ydų „Pragieduliuose“ vis dėlto esama. Mat, nepaprastai skėnumas autorių veja vis į toli ir į plotį, ilgiau ar trumpiau sustojama prie daugybės įvairių temų ir įvykių, tad kūrinys darosi gerokai padrikas, nes jame nėra vieno sugauto siužeto ir koncentruotos intrigos. Dėl to grynai literatūrinio požiūriu šiandien yra aukščiau vertinami kai kurie „Pragiedulių“ epizodai bei smulkesnieji Vaižganto kūriniai kur labiau išryškėja šio rašytojo psichologinis įžvalgumas, charakterius piešiančios jo plunksnos meistriškumas ir susikaupimas į pasirinktą objektą. Tarp tokių veikalų literatūros kritikos dažniausiai iškeliama „Rimai ir Nerimai“, „Dėdės ir dedienės“, apysakos „Išgama“, „Nebyls“, „Zemaitių Robinsonas“ ar epizodas „Juodžiaus kelmės“.

Bet veikalų kompozicijos trūkumus iš dalies išperka autoriaus nepaprastai žodinga ir

Jonas Kuprys

Iš nuotraukų serijos „Kaimas“.

spalvinga lietuvių kalba. Čia jis čiauska taip natūraliai, kaip ir jo pažinti to krašto žmonės, kaip ir patsai kalbėjo savo tėvų pastogėje ar girdėjo ūturiuojant kaimynus ir parapičius. Dėl to Vaižganto stilius yra išmargintas tokiais vaizdingais gyvosios liaudies kalbos posakiais, kuriuose net ir rimtoje mintyje kartais visai netikėtai švystelia autoriaus šypseną. Pavyzdžiui:

„Ponia sėdėjo tyli, kaip mėnė, stadi lyg iš uolos, kietai sunėrusi rankas aukštai pasirdyje, lyg prilaidydama jos plakimą, ir dar kiekiau dūdele pastačius gražų savo snukelį“.

„Žiojavu taip plačiai išsižidami, jog iš priešakio žiūrint, nieko nebesimatė, nei akių, nei kaktos, nei smakro, vietoje viso veido bežiopsojo viena juoda ola ligi abiejų ausų“.

„Išsigandusi mergina — „ne tik pabalo veidu, bet ir akys pasirodė alavinės, kaip trincčių sagos ar papjautos avies baltymai“.

„Mykoliukas greičiau pajuto Severiutės lūpas arti jo ausies, neg išgirdo žodžių, ir sunkiai sunkiai atsivėrė savo galvą pabalusiomis it ožio akimis“.

Tokie posakiai kiek primena mums ir Motiejaus Valančiaus tokį pat liaudišką raštų stilių „Sventųjų gyvenimuose“, kur sulietuvinas šventas Gordijus tarsi koks „zimagoras“ žemaitis išlenda iš girios su konkorėžių orikibusiais plaukais ir „pasisiūšęs it kekštas“.

Vis dėlto Vaižgantas, nors ir

vaizduoja realų gyvenimą ar istorinį kovos dėl spaudos ir kultūros laisvės laikotarpį, nėra toks realistas kaip Žemaitis. Šioji, jo nuomone, esanti tikrovės kopijuotoja, o jis pats — idealistinis romantikas. Ir tą savo „romantiškąjį idealizmą“ jis skelbė paskaitose, literatūros kritikos straipsniuose, polemikoje, o ypač narsiai gynė romantizmą literatūriname teisme, surengtame 1929 m. kovo 2 d. universiteto salėje.

Iš Vaižganto raštų ir žodžių aiškėja, kad jo romantizmas nėra tiksliai teoretiškai apibrėžta literatūros kryptis. Jam romantizmas — tai žmogaus „širdies, sielos dalykas, nuotaika, kuri viską nudado maloniui lūdesiui, kaip rudens rūkeliui, ir sukelia pasiilgimus“. Savo romantiškąjį idealizmą jis grindžia lietuvių tautos prigimtimi, jos charakteriu, jos liaudies kūrybos šaknimis, mistine pasaulėjauta, idealistiniais ateities siekimu ir kilniu žmogiškuoju tautiškumu.

Mūsų rašto kūryboje pirmuosius romantinio lietuvių tautiškumo gemalus jis randa jau šešiolikame amžiuje Mikalojaus Daukšos „Postilės“ prakalboje, kuriuos vėliau ugde Vilniaus universiteto romantikai. Taigi, jo nuomone, per didelės dėkingumas reiškiama tik „Aušrai“ ir Jonui Basanavičiui, nes esą iš tos pat romantinės nuotokos ir egzaltacijos, „kai imame ką girti, tai pabai-giame dievinimu“. Bet ir pats Vaižgantas, iki kaulo būdamas „idealistinis romantinis tautininkas“, taip įsibėgėja, kad žydrų romantizmo rūkų aprenėja kone visus praeities rašytojus ir veikėjus, neišskirdamas iš jų net ir pozityvistų Vinco Kudirkos. Jo raštų citata kalbant, — „Istori-kai, gamtininkai, bažnytininkai, poetai, liaudininkai — demokratai, liaudininkai folkloristai — visi, visi (yra) romantiškieji tautininkai idealistai“. Ir dar romantiškai pranašauja, kad — visi „Tautos rūmų, tautišką valstybę statysimės senaisiais istoriniais pagrindais, bet jau naujomis priemonėmis, naujas išvesdami sienas ir naujomis apkepurdami idėjomis“. Vaižgantas tada tikėjo, kad tarpe jo išskaičiuotų romanti-nių idealistų „dar skaistesniais žiedais pražydės ir Liudas Gira“, kuris tikrai, dar mūsų akyse persi-vystęs per geltoną leliją ir žalią dobilę, pabaigoje gražiai suzydė-jo raudona agūna...

Ilgą dar būtų kalba, šioje informacinėje santraukoje vien pavartant paskiras Tumo-Vaižganto dažniausiai entuzias-tingas naujų knygų, dailės ir muzikos kūrinių recenzijas, kuriose jis skrupulingai ieško ir vis randa daugiau ar mažiau „deimantukų“. O nemažiau užtruktume, tiksliai stabtelėdami prie jo politinės ir visuomeninės veiklos faktų, nes jis buvo net 23 organizacijų bei komitetų pirmininku, vicepirmininku, išdininku ir nariu. Bet liktų gal per didelė spraga, jeigu nuty-

lėtume ir jo aistringą teatro meilę, ilgam įsibrėžusią jo laikų aktorių ir teatrų atmintyje.

Nuo 1908 metų, tik įsteigus „Rūtos“ draugiją, Juozas Tumas jau dalyvavo komisijoje vakarams rengti, buvo žiūrovas pirmajame „Amerika pirtyje“ spektaklyje, susidraugavo su vaidintojais, pats rašė dramos veikalelius, kurių rinkinį vėliau pavadino „Scenos vaidais“. Tad suprantama, kad nepriklausomybės metu jau buvo nuolatinis teatro lankytojas ir jo spektaklių „vaižgantiškas“ recenzentas, o ypač pamėgo satyros teatrą „Vilkolakį“, kurio scenoje kartą buvo ir pats humoristiškai atvaiz-duotas net su tikra jo paties skrybėle, aktorių slapta pasisko-linta iš garderobo.

Reikia pažymėti, kad nepri-klausomoje Lietuvoje dvasinė valdžia kunigams ir vienuoliams teatrą lankyti gerokai varžė vadinamais „moraliniais sumeti-mais“, — turbūt, kad šiame mene kartais sukuždančios erotinės užuominos nenukreiptų tokių žiūrovų minčių nepageidaujama kryptimi ir nesukeltų nužentintų aistrų revoliucijos. Bet Vaižgan-tas teatrą lankė ir viešai, ir slapta, gėrėjosi net „Fausto“ operos nuodėminga „Valpurgijos nakties“ scena, nors dėl to ir turėjo nemalonumų. Režisieriui Antanui Sutkui jis kartą yra net taip prisitaręs: „Užkeikta vieta tas jūsų teatras. O be jo gyventi negaliu! Prailgsta! Ir „Vilkolakį“ lankau... Tik retai ir vogčia. Vyskupijos ordinaritatas uždrau-dė. Dėl to ir recenzijas lie-viausi rašęs. Taip pat uždraudė. O ką padarysi? Valdžia, panie“.

Būdamas karšto būdo, Tumas kartais neišstverdamo ir spektaklio metu garsiau nešuktelėjęs savo pastabas. Kaip aktorė Teofilė Vaičiūnienė prisimena, jis syki, pirmoje eilėje sėdėdamas, jai su-rikęs: „Balsiau, balsiau, pani, nieko negirdėti! Jeigu jau, pani tego, blogai lošiai, kad nors aščiau kalbėti, kad žinotum, apie ką jūs ten kalbat“. Bet spektakliai visada praėdavo su daug didesne kūrybine įtampa, kai aktoriai žinodavo, kad publikoje baltuoja ir Tumo-Vaižganto galva.

Na, o įrodinėti visiems žinomą Vaižganto tolerantiškumą net ir nereikėtų. Jis ne tik puikiai sugyveno su įvairių pažiūrų kultūrininkais ir veikėjais, bet visada buvo pasiruošęs gelbėti net politinius kalinius, nekreipdamas dėmesio į jų priešingą ideologiją ir net antivalstybinę akciją. Ir iš-garsėjo ne tik sensacingu triukš-mu Kauno valstybiname teatre, iš parterio viešai kreipdamasis į ložėje sėdintį valstybės prezidentą Aleksandrą Stulginskį, reikalau-damas paleisti įkalintą Antaną Smetoną. Gal geriausiai šiuo požiūriu jį pavaizduoja Antano Venclovos atsiminimų frag-mentas, kai šis, nuėjęs į butą, prašė kanaaninką gelbėti iš kalė-jimo Kostą Korsaką:

„Duris atidare pats Tumas. Pasisveikinam.“

— Na, cicilike, sėsk. Ką pasakysi? — Turbūt žinot, profesoriau, kad Kostas Korsakas sėdi kalė-jime. Rašytojų tarpe kilo sumanymas paduoti amnestijos prašymą. — Už ką jį laiko? Už bolševiz-mą? — Rodos. — Na, tai ką aš turiu daryti? — Labai paprastai, profeso-riau. Manau, ir jūs prisidėsite prie šio prašymo. — Kad paleistų bolševiką? — Jis sunkiai serga. Manau, jums turėtų būti vis tiek, ar jis katalikas, ar bolševikas? — Tokius reikia šaudyti! — sušuko Tumas. — Aš išpūčiau akis. — Jūs taip manote? — Brač, kas laiko rankose valdžią, tas turi šaudyti. Kitaip neišlaikysi. — Bet jūs juk valdžios nelaikot! — Ne, žinai, po prašymu aš nesirašysiu. Aš tautininkas. Taip? Aišku? Kaip aš galiu rašyti, pani, po prašymu, kad paleistų bolševiką? — Man atrodė, kad reikalas pralaimėtas. — Žinai, ką? Kalbėsim atvirai. Rašytis aš negaliu. Aš tautininkas, pani. Bet prašymą nunešiu, kur reikia, ir paprašysiu žodžių, kad paleistų. Tu užek pas Maironį ir Jakštą. Jų parašai bus labai svarbūs.

Aišku, Korsaką iš kalėjimo paleido. Šiandien jis LTSR mokslo akademijos narys ir dar daugiau kas. Tik dar nežinia, kokio likimo Stalino laikais būtų sulaukęs ir Vaižgantas, vienas entuziausias lietuvių Nepriklausomos Lietuvos mylėtojų ir jos kultūros kūrėjų, kuris neturėjo tokio lankstaus nugarkaulio kaip daugelis kitų kultūrininkų. Vien ankstyvesnė mirtis jį išgelbėjo nuo paskutiniojo Lietuvos tragedi-jos veiksmo.

Šiandien okupuotos Lietuvos atpildas jam vis dėlto yra svarus. Jis nebuvo apšauktas „tautos išdaviku“, ten išleisti stambūs jo raštų tomai, ir po įprastinių pastabų, kad buvęs „priešiškas proletariui“ ir „socialistinei revoliucijai“, kad „priestaringas“ savo kūryboje, kad „orientavęsis į dvasininkų luomo ir buržuazijos interesus“, tarybinė literatūros kritikė Vanda Zaborskaitė vis tiek dar gali tarti tokią išvadą: „Vaižgantas išlieka mums kaip rašytojas, giliai pažinęs liaudies buitį, liaudies žmogaus dvasią, sukaupęs savo knygose didelių gimtosios kalbos lobius ir sukūręs lietuvių literatūrai nenykstančių estetinių vertybių“. O net ir Vinco Kapsuko dabar net cituojama nuomone, — „Kun. Tumas-Vaižgantas — mūsų klasinis priešas. Vienok tai buvo vienas iš žymiausių tautinio judėjimo vadų, perėjęs įvairius jo plėtojimosi laipsnius“.

Bet ką apie jį mes, tie visi kiti? Žinoma, ne visada ir ne visiems ir nepriklausomybės palaimoje buvo Vaižganto nuomonės šventos ir jo darbai nekritikuotini. Jis dabar susidūrė su daug modernesniais ir

— Na, cicilike, sėsk. Ką pasakysi?

— Turbūt žinot, profesoriau, kad Kostas Korsakas sėdi kalė-jime. Rašytojų tarpe kilo sumanymas paduoti amnestijos prašymą.

— Už ką jį laiko? Už bolševiz-mą?

— Rodos.

— Na, tai ką aš turiu daryti?

— Labai paprastai, profeso-riau. Manau, ir jūs prisidėsite prie šio prašymo.

— Kad paleistų bolševiką?

— Jis sunkiai serga. Manau, jums turėtų būti vis tiek, ar jis katalikas, ar bolševikas?

— Tokius reikia šaudyti! — sušuko Tumas.

— Aš išpūčiau akis.

— Jūs taip manote?

— Brač, kas laiko rankose valdžią, tas turi šaudyti. Kitaip neišlaikysi.

— Bet jūs juk valdžios nelaikot!

— Ne, žinai, po prašymu aš nesirašysiu. Aš tautininkas.

Taip? Aišku? Kaip aš galiu rašyti, pani, po prašymu, kad paleistų bolševiką?

Man atrodė, kad reikalas pralaimėtas.

— Žinai, ką? Kalbėsim atvirai.

Rašytis aš negaliu. Aš tautininkas, pani. Bet prašymą nunešiu, kur reikia, ir paprašysiu žodžių, kad paleistų. Tu užek pas Maironį ir Jakštą. Jų parašai bus labai svarbūs.

Aišku, Korsaką iš kalėjimo paleido. Šiandien jis LTSR mokslo akademijos narys ir dar daugiau kas. Tik dar nežinia, kokio likimo Stalino laikais būtų sulaukęs ir Vaižgantas, vienas entuziausias lietuvių Nepriklausomos Lietuvos mylėtojų ir jos kultūros kūrėjų, kuris neturėjo tokio lankstaus nugarkaulio kaip daugelis kitų kultūrininkų. Vien ankstyvesnė mirtis jį išgelbėjo nuo paskutiniojo Lietuvos tragedi-jos veiksmo.

Šiandien okupuotos Lietuvos atpildas jam vis dėlto yra svarus. Jis nebuvo apšauktas „tautos išdaviku“, ten išleisti stambūs jo raštų tomai, ir po įprastinių pastabų, kad buvęs „priešiškas proletariui“ ir „socialistinei revoliucijai“, kad „priestaringas“ savo kūryboje, kad „orientavęsis į dvasininkų luomo ir buržuazijos interesus“, tarybinė literatūros kritikė Vanda Zaborskaitė vis tiek dar gali tarti tokią išvadą: „Vaižgantas išlieka mums kaip rašytojas, giliai pažinęs liaudies buitį, liaudies žmogaus dvasią, sukaupęs savo knygose didelių gimtosios kalbos lobius ir sukūręs lietuvių literatūrai nenykstančių estetinių vertybių“. O net ir Vinco Kapsuko dabar net cituojama nuomone, — „Kun. Tumas-Vaižgantas — mūsų klasinis priešas. Vienok tai buvo vienas iš žymiausių tautinio judėjimo vadų, perėjęs įvairius jo plėtojimosi laipsnius“.

Bet ką apie jį mes, tie visi kiti? Žinoma, ne visada ir ne visiems ir nepriklausomybės palaimoje buvo Vaižganto nuomonės šventos ir jo darbai nekritikuotini. Jis dabar susidūrė su daug modernesniais ir

Ziema kalnuose

Nuotrauka Vytauto Maželio

Rainer Maria Rilke

Adventas

Ei, gena štai vėjas per mišką,
lyg piemenys, snaigų pulkus,
ir mena sustoję eglaitės:
siųs metą šviesesnį dangus.

Ir klausos, ir laukia. Prie kelio
jų šakos jau skleidžias platin
sutikti šventą, dievišką naktį,
nuo vėjo šiaurinio ją gint.

Vertė A. TYRUOLIS

jam svetimais literatūros kritikos reikalavimais. Kilo spaudoje ginčai dėl jo kiek senstėjęsio ir atlaikęs kūrybos vertinimo meto, taip pat ir dėl jo skelbia-mo „romantiškojo idealizmo“ bei „neoromantizmo“. Be to, jo asketiškas bičiulis ir dievo-baimingas literatūros kritikas prel. Aleksandras Dambrauskas-Jakštas, net sutapdamas nuomone su Vincu Kapsuku, tiesiog su moralisto lazda šoko prieš jį, kad skelbė, jog esąs radęs net seksualinėje Salio Šemerio poezijoje „deimantukų“. O tarp kitų nemalonių — pradėta ir universitete pakuždom neigti jo, kaip mokslininko, kvalifikacijos, nors ir labai branginta jo surinkta nepaprastai gausi literatūros istorijos biografinė ir bibliografinė medžiaga. Ir dar: kad jis ir liko tautinės srovės žmogus ir neolituonų garbės filiteris, jo pažiūros ėmė jau nebesiderinti su tautininkų vyriausybės politika.

Bet visa tai natūralu. Panaši buvo ir Maironio garbingo gyvenimo pakalnė. O Juozas

Tumas-Vaižgantas, vis tiek mums buvo ir bus vienas pačių skaisčiausių žėrinčių mūsų kultūrinio aruodo deimantų, kurių patsai taip uoliai ieškojo kitų kūryboje. V. Mykoliaitis-Putinas apžvelgdamas Vaižganto beletristiką, nepaprastai aukštai vertina autoriaus šviesųjį opti-mizmą, jo savitą stilių, pastabumą, gilų įsijautimą į vaizduojamų žmonių charakte-ris, psichologinę tiesą ir pačio kūrėjo temperamentingą in-dividualybę. Literatūros profesorius Juozas Brazaitis — jis „ir miręs susiršęs su lietuvių literatūra, kultūra, visuomene, mokslu, kaip tas „Juodžiaus medis“, šaknis įleidęs plačiai ir giliai“. Pirmosiose ir pavojin-giausiose vietose jis „buvo riteris be baimės: smerkė, kas jam rodė smerktina, gyrė ir džiaugėsi gerai-šiais reiškiniais“.

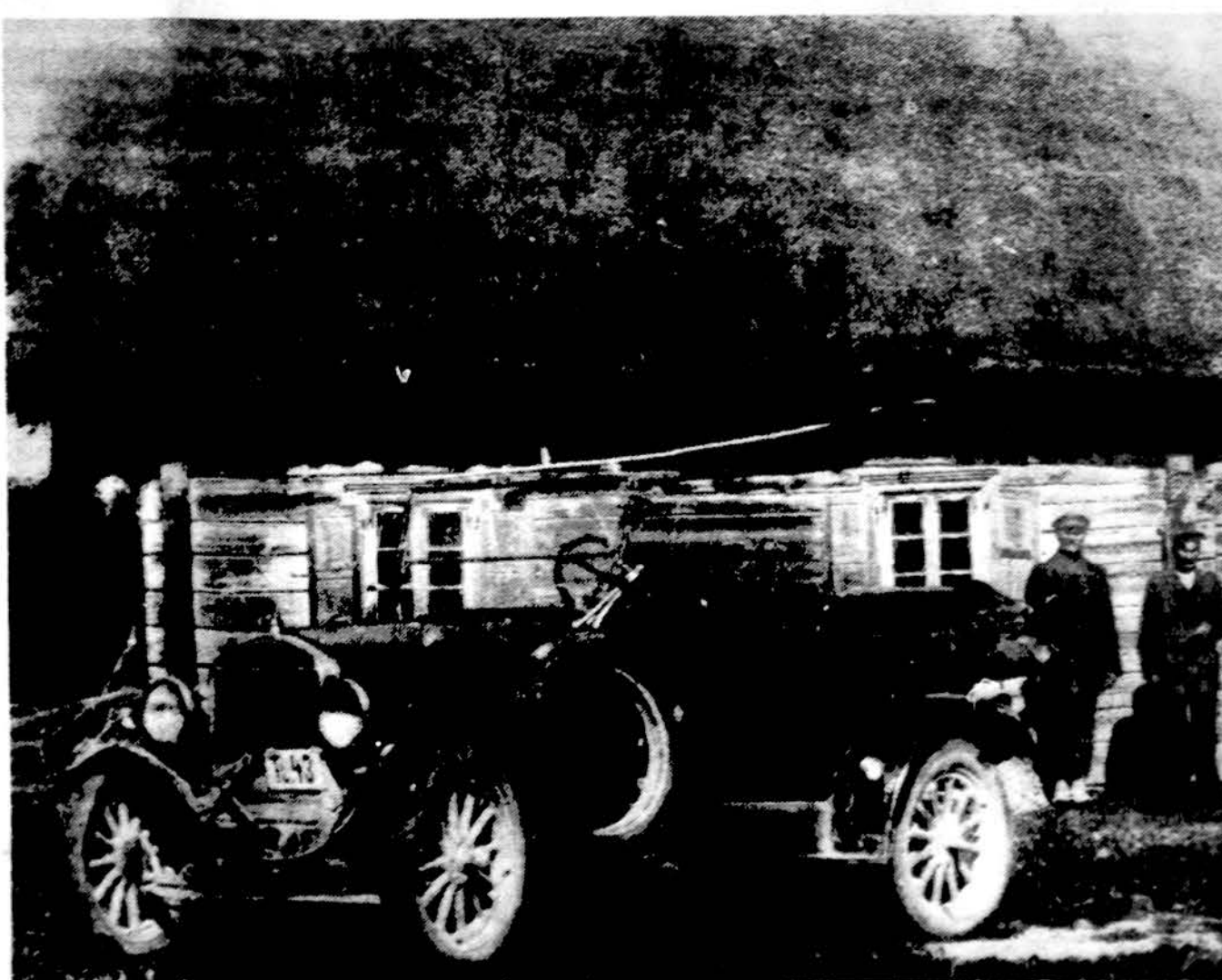
Balys Sruoga vadino jį „žmogum poetu“. Šio dramaturgo, poeto ir mokslininko žodžiais — „universalus Vaižgantas kaip Viešpaties diena. Realizmas, natūralizmas, romantizmas ir dar dešimt izmų kvadrate — visa tarytum chemiškai susijungia Vaižganto dvasioje organinėje vienyne, tarytum upių melyniosiose bangose — okeane. Vaižganto kūryba veržiasi iš jo dvasios, kaip šviesioji verdėnė iš požemio, iš nežinomo šaltinio“.

„Lietuvių literatūros istorijos“ redaktorius Prano Naujokačio, „Juozo Tumo-Vaižganto idealas buvo visų lietuvių gerovė, vienybė, solidarumas, kultūra ir socialinis teisingumas.“ O kartojant mūsų istoriko Vinco Trumpos pastabą, — „Vaižgantas buvo vienas tų retųjų žmonių, kuris nemanė, kad Lietuvos nepriklausomybė buvo Dievo duota ir kad dėl jos nereikėtų nuolat rūpintis.“

Aišku, viskas, kas čia buvo prisiminta, prisamprotauta, prikalbėta, o ir patys prikalbėjo-me, yra nuosirdų, vertinga, žavų ir puošniai skamba, kaip ir turėtų būti per didžiai nusipelnusio žmogaus pakartotines laidotuves po daugelio metų. Bet vis dėlto duokime ir pačiam, amžiną atilį, garbingajam jubilui paskutinį žodį apie save: savo charakteri, savo mąstymus, savo emocijas, save rašytoją ir mokslininką ir save — lietuvi. O Tumas-Vaižgantas, būdamas įžvalgas ir

Iš Jono Kuprio nuotraukų serijos „Kaimas“, kuri buvo rodoma tryliktojoje metinėje lietuvių fotografų parodoje 1984 m. spalio mėn. 26 d. — lapkričio mėn. 4 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Jonas Kuprys

Iš nuotraukų serijos „Kaimas“.

(Nukelta į 4 psl.)

„Diena už miesto“

Impresionizmo meno paroda

Šių metų spalio mėn. 23 d. Chicagos meno institute buvo atidaryta paroda, pavadinta „A Day in the Country: Impressionism and the French Landscape“. Tai yra didžiulė vieno meno periodo paroda, susidedanti iš 130 kūrinių, kuriuos nutapė 17 dailininkų. Ši paroda buvo suruošta Los Angeles meno muziejaus, talkinant Chicagos meno institutui ir Prancūzijos Rūnion des Musées Nationaux, tame mieste vykusių olimpinėlių žaidimų progą. Pasisvečiavusi Chicagoje, pakeliavusi po Prancūziją, galutinai apsisėdusi naujajame Paryžiaus d'Orsay muziejuje, kuris bus atidarytas 1986 m. Chicagos meno institutas gali pasigirti, kad jis prie šios parodos gausiai prisidėjo savo nuosavais 25 meno darbais.

Šioje meno parodoje yra išstatyti darbai ne tikait impresionistinio periodo menininkų kaip Claude Monet, Gustave Caillebotte, Camille Pissarro, Pierre-Auguste Renoir, Alfred Sisley, Paul Cézanne, Georges Seurat, Paul Gauguin, bet taip pat ir poimpresionistinių, menininkų kaip Vincent Van Gogh, Emile Bernard, Paul Signac ir Henri-Edmond Cross.

Impresionizmas prasidėjo 1874 metais su prancūzų dailininku Claude Monet. Šis menininkas, nepatenkęs studijos mokomoms griežtoms, akademinėms taisyklėms, susitaręs su kitais dailininkais, palieka studiją ir išeina tapyti į gamtą. Juo labiau šis menininkas vaizdavo pasaulį tokiu, kokią jį matė, juo labiau pastebėjo, kad realybė nėra tokia, kokią jį matė. Gamtos vaizdai, kaip jūra, dangus, kalnai, debesys, nėra statiški, bet jie nuolat keičiasi, paveikti judančių debesų, šviesos, šešėlio. Tas pats vaizdas ryta, vidudienį ir vakarą sudaro tris skirtingus vaizdus. Geras pavyzdys yra dailininko Claude Monet išstatyti aštuoni paveikslai, vaizduojantys šieno kupetą, kurią autorius nutapė, ne tik skirtingu dienos laiku, bet ir skirtingais metų sezonais. Tas pats dailininkas Monet vienoje parodoje išstatė savo paveikslą, pavadintą „Impresionistinis saulėtekis“. Pasinaudodamas šio kūrinio pavadinimu, vienas kritikas prisegė vardą visam 19 šimtmečio pabaigos būdingam menui — impresionizmui. Todėl nestebėtina, kad šioje parodoje dailininkui Monet skiriama visas trečdalis vietos jo 42 paveikslams išskabinti. Impresionizmo tikslas buvo pagauti pirmąjį vaizdo ar daikto įspūdį, nekreipiant dėmesio į smulkmenas. O kadangi, šio laikotarpio dailininkus stebino spalvų keitimasis įvairiais skirtingais dienos laikais, galima sakyti, kad impresionistų didžiausias rūpestis buvo šviesa — dienos šviesa, krentanti ant daiktų. Dailininkai, išėję iš savo studijų, pamatė, kad gamta nors tamsiausiam šešėlyje pasilieka spalvota įvairiomis spalvomis.

Įdomu, kad impresionizmas, prasidėjęs tuoj po pasibaigusio prancūzų — prūsų karo (1870-71), nebuvo įtaigujamas praeities įvykių. Dailininkai visiškai nesinaudojo istorija savo siužetui, bet jie žiūrėjo į ateities progresą, industrinę technologiją, savo tautinę tapatybę. Jie optimistiškai žiūrėjo į savo besikeičiantį kraštą, kuriame besivystantys kelių ir traukinių bėgių tinklai buvo ženklas gerovės,

kuria vis didesnis skaičius vidurinės klasės piliečių galėjo pasinaudoti, išvykti iš miesto ir praleisti dieną gamtoje.

Vieni menininkai tapė tradicinį Prancūzijos peizažą. Jie norėjo kuo objektyviau atvaizduoti gamtą tokią, kokią jie matė prieš save. Jų darbai yra pavadinti miestelio, kaimo, upės, tiltelio vardu, pažymint, kokių dienos laiku ar metų sezonu jie buvo nutapę. Dailininkai Pissarro, Cézanne, Gauguin vengė net namų ar kitokių pastatų savo kompozicijose. Jie norėjo užfiksuoti gamtą, dar nepaliestą moderniosios technikos. Jų drobės mirga gėlėmis, žydinčiais sodais, apaugusiais vešlia augmenija takeliais.

Kiti dailininkai, pasilikę Paryžiuje, tapė to miesto vaizdus. Savo drobėse jie neatvaizdavo žinomųjų paminklų, bet jie ėjo į gatves, kavines, aikštes, parkus. Garsioji naujoji Gare Saint-Lazare geležinkelio stotis buvo viena iš mėgiamausių vietovių. Ne vienas dailininkas tapė šią stotį su atvykstančiais ir išvykstančiais traukiniais, išspindiniais garvežiais, su jų paleistais dūmais ir garais.

O kiti dailininkai, tais pačiais traukiniais pabėgę iš Paryžiaus triukšmo ir mažus miestelius, galėjo praleisti laiką pramogaudami. Čia jie matė ir tapė upelius, juose plūduriojančias valtis, besimaudančius, plaukiojančius restoranus.

Atrodo, kad su laiku impresionistiniams dailininkams labo davo eiti į Prancūzijos laukus tapyti gamtos. Jie pradėjo skirstytis įvairiais, savais, skirtingais keliais. Impresionizmo pradininkas Monet užsidarė Giverny gyvenamajame sodelyje ir tapė savo didžiausią ir geriausią kūrinių, jo paties sodo tvenkinį augančias lelijas. Cézanne sugrįžo į savo gimtinę Aix-en-Provence ir pradėjo eksperimentuoti, vis labiau ir labiau suabstraktindamas savo tapomuosius daiktus. Gauguin iš pradžių domėjosi vietiniais papročiais, o vėliau išvyko į egzotiškąją salą Tahiti.

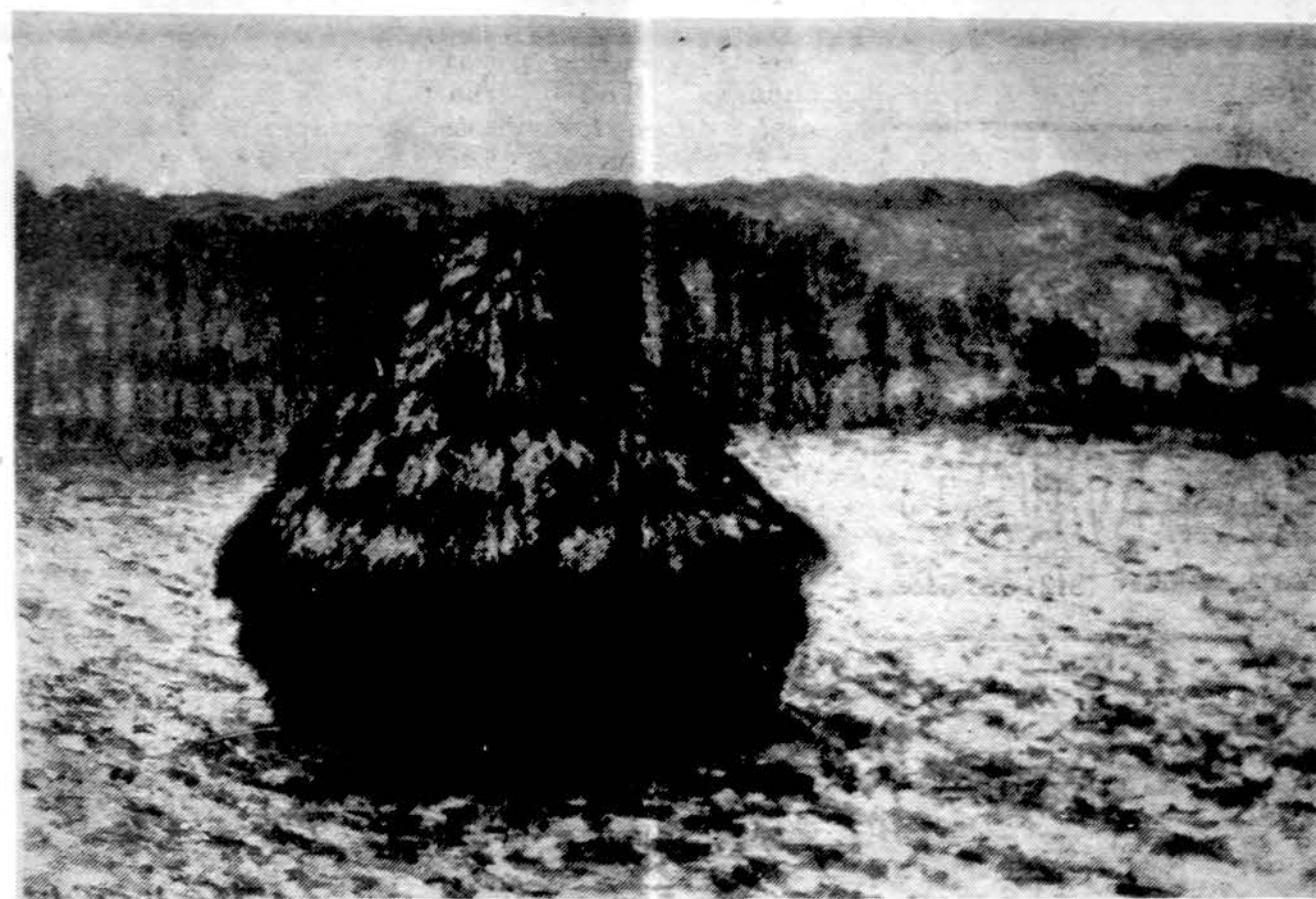
Impresionizmo dailininkų grupė, suruošusi dvylikos metų laikotarpio aštuonias meno parodas, pamažu išsisikirė savais keliais. Savo siužetų, spalvų, erdvės impresionistai nurodė kelią naujiems ateities izmams: fauvizmui, ekspresionizmui ir kubizmui, kurie pilnai išsivystė jau 20-tojo šimtmečio pradžioje.

Saulė Jautokaitė

Religinės skaitybos būrelis Chicagoje

Religinės skaitybos būrelis Chicagoje (žiūrėk Algemanto Kezio straipsnį *Draugo* priede š.m. vasario 25 d.) pradės savo veiklą sausio 13 d. Tą dieną šaukiamas pirmasis organizacinis susirinkimas. Jis vyks Jaunimo centro posėdžių kambaryje. Susirinkimo pradžią 11 val. priešpie. Norintieji pasidalinti savo mintimis religiniams klausimais kviečiami į susirinkimą atvykti. Į būrelį įsirašė 41 asmuo. Kai kurie jų negyvena Chicagoje, bet nori dalyvauti būrelio veikloje. Tokiems bus siunčiamas biuletenis, kuriame atspindės būrelio veiklą, bus teikiamos rūpimų klausimų santraukos, pravedamos diskusijos ir pan.

Korespondencijas galima siųsti šiuo adresu: Religious Reading Club, P.O. Box 10341, Chicago, IL 60610. Būreliai vadovauja kun. Algimantas Kezyas.

Claude Monet

Kupeta, 1891

Lietuviškai dainuojantieji olandai

Saulėtas bobų vasaros, čia vadinamos indėnų vasara, sekmdienis. Chicagos lietuvių Jaunimo centras tarsi apgultas. Prie geležinių vartų vieno po kito stabteli automobiliai, išlaipina keleivius ir nurūksta ieškoti poilsio vietos. Pro aukštą lietuvišką kryžių į dviaukštį Jaunimo centro pastatą, kurio vienoje sienoje iš lauko įmūrytas vytyt, sruva vis didėjantis srautas žmonių. Didžioji salė dar užrakinta, bet, kaip paprastai, veiklos netruksta — mažoji salė repetuoja tautinių šokių grupę, už kampo balsus lavina choristai, kavutę gūrkina skautai, Čiurlionio galerijoje dailės parodos eksponatus kritikuoja meno saviveiklininkai. Eilinis sekmdienis lietuviškoje Chicagoje...

O gal ir ne visai eilinis. Žmonių lyg daugiau nei paprastai. Pirmo aukšto koridoriais, pro miniatiūrinį medinių kryžių rinkinį, nuotraukas, CALM metraščių kolekciją siuvinėja jaunimas. Vyruklai ir merginos laukia: nepatiklūs, įžūlūs. Jų išraiškos tarytum klausia — mes čia — ką mums parodysit, kuo nustebinsit? Prie didžiosios salės durų spiečiai vis daugiau žilagalvių — pusvalandį prieš renginį atidarys salės duris ir visi puls užimti geresnę vietą — jos nenumuotės, tad per ilgai pažiopsuos koridorių, gali prireikti nuosaliu sėdėti. Viena, kita motina sudraudžia žirizantį mažylį, rūkoriai užsikosdami įtraukia dar dūmą, durininkas pasitiktina laikrodį, ir... plačiai atidaro duris. Po penkiolikos minučių pritrūksta vietų, pristatomos dar kelios eilės sudedamųjų kėdžių, susiaurėja praėjimo takai. Prisipildo ir balkonas. Prigęsta šviesos, žiūrovai nuščiūva, iš galo salės pasigirsta pirmieji sutartinės „Metajėla“ garsai, per salę į sceną žengia aštuoni dainininkai — keturi vyrai, keturios moterys.

Koncertas. Bet kieno balsai sutraukė į Jaunimo centrą per 600 žmonių? Koks garsus ansamblis, kokie žymūs solistai sukėlė tokį entuziazmą (ar žingeidumą) po Chicagos priemiesčius išsibarsčiusio lietuvių bendruomenėje? Atsakymas paprastas, nors iš karto sukliūdas nepatiklia šypsena — dainuoja aštuoni olandai, lietuviškai pasivadinę „Daina“. Jų repertuaras — lietuvių liaudies dainos. Nuskambėjus „Metajėla“ garsams, salę suvirpina pirmi, audringi plojimai. Plojama be perstojo. Gal nedaug ko tikėtasi, nors prieškoncertinius straipsnius ansamblis ir buvo liaupsinamas, nors per radiją buvo transliuotos kelios dainos, bet juk žmogus iš prigimties daug kuo abejoja... Užtai dabar, lyg atsisėdami už abejones, Chicagos lietuviai triukšmingai ploja ir ploja. Ir yra už ką. Viešnios ir svečiai iš Čiurlionio gražiai susidainavę, tūkia dažniausiai keturiais balsais, aiskiai taria žodžių galūnes ir atrodo suprantą dainų turinį. Nors, jei jie būtų lietuviai, tarmas būtų geras, bet ne be prieštų; kadangi jie kitataučiai, jis saunus. Programoje yra daugiau negu 25 dainos, pajavirintos solo dainomis, duetais, skudučiais. Dainas harmonizavo ansamblio dirigentas Paul de Boer, Čiurlionis, Naujalis, Karosas, Brazilis ir kiti. Programa, atlikta du kartus Chicagoje, kartą Detroito ir Toronto spalio mėnesį, pavadinta „Daina ir Rimantas“. Tų dviejų jaunuolių istoriją pasė olandas Jan Sleumer.

„Dainos“ ansamblio istorija įdomi. Į Olandiją prieš kelerius metus iš Lietuvos atvažiavo žurnalistas Izaokas Kaplanas. Ten su juo susipažino Jan Sleumer ir susidomėjo lietuvių kalba. Kartą Kaplanui užsiminus apie Leidse, olandų įvykstantį Olandijos lietuvių suvažiavimą, Sleumer pajaukavo. „Ir aš ten dalyvausiu su ansambliu, kuris keturiais balsais padainuos tris lietuviškas dainas“. Tai pasakęs, Sleumer

pradėjo rimtai ruoštis žadėtam pasirodymui, susirado dirigentą, keletą mėgėjų choristų, ir pradėjo darbą. Gaidas parūpino ir žodžius fonetiškai išrašė Kaplanas. Ansamblio nariai kibo į darbą. Debiutas įvyko Leidse. Po jo ėjo koncertai Lieže, Paryžiuje, Amsterdamo, Rotterdame, dabar Amerikoje ir Kanadoje. „Dainos“ ansamblio dirigentas, Hilversumo konservatorijos studentas De Boer pareiškė susidomėjimą senosiomis lietuvių dainomis, raudom, sutartinėmis ir Čiurlionio kūrinių. Jo nuomone, plačioji lietuvių visuomenė nepakankamai pažįsta savo dainų lobyną. Pirmosios dainos atlikimą palydėjusią katučių audrą Chicagoje nutraukė tik Rimanto ir Dainos istoriją skaitęs, „Antrojo kaimo“ trupės aktorius Juozas Kapackinskas. Tas pats kartojosi po kiekvienos dainos.

Patys olandai nepaprastai patenkinti savo gastrolių, sužavėti Jungtinių Valstijų ir Kanados lietuvių vaišingumu, svetingumu. Gimsta ryžtas pramokti lietuviškai ne tik dainuoti, bet ir kalbėti. Ir to negana. Jan Sleumer praneša, kad keli dainininkai kartu sudarė atskirą kvartetą kalėdinėms giesmėms. Mat Wassenaar (prie Hagos) mokyklinė bendruomenė pakvietė dainiečius dalyvauti tradiciniame moksleivių pobūvyje, kur giedamos įvairių kraštų kalėdinės giesmės. Siemot programoje dalyvaus Salvadoro giesmininkai ir lietuviškai dainuojantieji olandai. Bus atliktos giesmės „Betliejaus prakartėlėje“, „Nakties tyloje“, „Linksmą giesmę“ ir „Dekite, žvakutės“. Sleumer džiaugiasi, kad Lietuvos vardo ir muzikos išpopuliarinimu olandų moksleivių tarpe „Daina“ galės padėkoti Amerikos lietuviams už parodytą širdį. Tikimės, kad užmegztas ryšys vis stiprės, kad kiti meno ansambliai neužmirš Olandijos dainiečių.

Eglė Juodvalkė

Juozas Tumas-Vaižgantas

(Nukelta į 3 psl.)

kritiškas psichologas, pats save iš arti turbūt geriau pažino negu kiti jį iš atstumo ir stengėsi būti bent tiek objektyvus, kiek tik pačiam sau imanoma. Per vieną universitetinių paskaitų, kurios po įžangos kartais pavirsdavo tik nuosirdžių pasikalbėjimu su studentais, Tumas-Vaižgantas skųsdamasis sušukęs: „Jūs nežinot, kaip man kartais skaudu! Širdis draskosi, kaip pasiutusi katė. Ir kodėl mane visi puola? Dvasininkams aš nerimtas kunigas, beveik atskalūnas. Ir mano pamokslai kažkokia nesamone... Kairiesiems aš juodašimtis, klerikalas, o krikdėmams — parmazonas. O man visų geri, ir visus myliu, bile tik dirbtų ir tarnautų Lietuvos pažangai“.

Ir tas jo atvirumas gal plačiau siai atsiskleidžia atsakymuose į „Naujosios Romuvos“ paskelbtą literatūrinę anketą rašytojams (1932 m. nr. 13). Tad paklausykime nors kelių tos Vaižganto „viesosios išpažinties“ ištraukų.

„Pačiam save vertinti labai sunku; bet kas yra linkęs sau pataikauti,“ tenai rašo jis. „Taciau tikėkit manim, kad daug žemiau save ir savo darbą visuomenei, mokslui, literatūros menui įvertinu, neg tai padaro nemandagus kritikai ir perdoto mandagumo panegiristai — pataikūnai. Tikėkite manim, ne iš ambicijos aš visur kišuos ar duoduos kišamas, bet kad toks jau būdas: negali nebūti ten, kur žmonės ką bendra dirba, ar kas duosiu ten ko „taltinga“, ar ne“.

O toliau jis tą nusizeminimą dar pakartoja: „Pirmiausia, man tenka neprisidurti matuojamam „kūrėjo“ matui, iš esmės aš nesu kūrėjas nei beletristas“. „Aš esu apsigimęs kalbėtojas“, aiškina jis. „Moku ir parašyti. Bet sklandžiai parašo bet kuris geresnis biuralistas. Už tai jis avansuojamas, tačiau laimingesnis esti, kai jam nebereikia to „darbo“ dirbti... O mane mokišimas raštu išdėstyti kalbą padarė „rašymo“ vergu, ne kūrimo...“

„Tik Didysis karas ir tremtinio būklė sujudojo manėje romantišio pasilgimo balebė, ir aš abiem rankom įnikau beletristiskai seilėtis“.

Taip jis tapęs savosios lietuviškos visuomenės tarnas ir net jos vergas: „Kur tik kas man liepė eiti, ėjau, neatsiklausdamas, kas jį igaliojo man liepti: bet tik visuomenės labui. Ėjau, darbu bei atodairis, laiku nesumetęs, ar aš tam kvalifikuotas. Liepė būti kunigu, kad galėčiau likti savo krašte, esu, nesiskundžiu ir nusikūnigavęs nesijaučiu. Liepė būti žurnalistu, buvau. Liepė būti politikos veikėju, diplomatu, revoliucionierium, tik tik ne anarchistu (buvau kvietiamas vieno tilto sprogdinti). Buvau. Liepė „profesorauti“, profesoriavau patijoje aukštojoje mokslo įstaigoje“.

Jį esą gaivinusios ne kokios modernistinės idėjos, o balanos gaidynė, tad buvęs tiesi gimtojo krašto velėnos sliekas, kuris paruosia bergždžią žemę dirvožemiui. Čia Vaižgantas yra mums palikęs tokį nuosirdų savo tėvynės meilės išpažinimą, kokio nedaug rastume net ir mūsų nubilizgintų eilučių garsiai skambančioje patriotinėje poezijoje, kai jis, tarsi suklupęs prieš 600 metų amžiaus Vytauto Didžiojo bažnytelę, tik savo paprastais ir nerimuotais žodeliais gal ir asarą šluostydamas prabyla:

„Kone nuo pat kūdikystės lopsio ir iki pasenusio lazdos aš nieko tiek konkrečiai nemylėjau, deja, ne paties Pono Dievo, prisipažįstu, nors ir be to prisipažinimo visiems tai aišku, kiek sliekio širdžia tą velėną, po kurią aš štai jau septintą dešimtį metų landžioju. Man viena tebuvo skanu ir malonu — čėpioti kad ir nešvaru, bet tik tautinį čulputuką. Vyžota, lopyta mano Lietuvėlė, bet — mano! Lininiai, arieliniai, mėslučiai, dažnai padleciai tie lietuviai, bet — mano broliai! Lietuvos istorija tedavė mums legendą, o kultūrą paliko mums patiems po pusės tūkstančio metų inicijuoti, bet ta istorija — mano!“

Tai toks buvo patsai tikrų tikriausias ir nereikalingas daugiau jokių mūsų žodinių pagražinimų tasai amžinasis lietuvių tautos baltagalvis

M. K. Čiurlionio monografija anglų kalba

Pasaulinio garso čiurlionistas Aleksis Rannitas yra bene daugiausia prisidėjęs prie to, kad Čiurlionio vardas šiais pokario dešimtmečiais tapo tikrai globalinis. 1949 m. pasirodžiusi prancūzų kalba Rannito studija „M. K. Čiurlionis — Pionnier de l'art abstrait“ ir vėliau jo straipsniai vokiečių ir kitomis kalbomis įvairiose meno leidiniuose išjudino susidomėjimą Čiurlionio kūryba. Ir šiandien, jeigu nelietuvių meno leidiniuose užtikni minint Čiurlionį, tai šaltiniuose dažniausiai nurodomas Rannitas.

O dabar Lithuanian Library Press, Inc. Chicagoje išleisti Rannito monografiją „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Lithuanian Visionary Painter“ yra visų jo čiurlioninių akademinių pastangų vainikas. Gilus, o daugelyje vietų ir visai naujas monografijos autorius žvilgsnis į Čiurlionio dailę šį leidinį padaro tikrai išskirtiniu. Ypač kai daugiau negu pusę knygos užima spalvotos ir nespaltvotos Čiurlionio paveikslų nuotraukos. Todėl visais atžvilgiais leidinys yra akademinis, reprezentacinis ir dovaninis.

Knyga gaunama ir „Drauge“. Jos kaina 25 dol., su persiuntimu 26 dol. 50 centų. Veiklą parengti ir išleisti su savo parama talkino Lietuvos fondas, Lietuvių menų klubas ir M. K. Čiurlionio monografijai anglų kalba leisti komiteas.

Chicagos teatruose

JAV filmų

istorija scenoje

Visiškai kitokį draminių veiklą, skirtingą nuo kitų teatrų, pastatė Huron teatras, 1608 N. Wells St., Chicagoje. Veikalo pavadinimas „A History of American Film“. Scenoje, aktorių vaidyboje ir prabėga daugelio filmų vaizdai, pradedant nuo tyliųjų, baigiant dabarties garsiniais, pavaizduojant įvairius aktorius, kaip Marilyn Monroe ir kitus ir pateikiant įvairius įvykius, kaip Pasaulinio karo įtampą. Scenoje, kaip ekrane, didelis gyvumas, vaizdų pasikeitimai, tragiški ir komiški pergyvenimai, parodijos, bet įmaišyta ir kiek lengvesnio pobūdžio profanacijų, kad žiūrovas išsina gal kiek praturtintas meniškai, bet ne charakteri ugdančiai.

Veikalo autorius Christopher Durang yra baigęs studijas Harvard ir Yale universitetuose, kur gilinosis dramoje. Yra apdovanojamas CBS premija. Ši drama buvo sukurta 1977 m., susilaukė palankaus įvertinimo Eugene O'Neill dramų konferencijoje ir tuo buvo pastatyta Broadway, Hartford, Los Angeles, Washingtono teatruose. Drama muzikinė, su daugybe solo ir grupinių dainų, lengvo baleto numerų, muzikų kompozitoriaus Nel Marvin, kūrėsi melodijas ir filmams. Režisierius Ed Townley iš Off-Broadway teatro New Yorke.

Aktoriai gana patyrę. Mary Ruth Clarke, iš Bostono, turi magistro laipsnį, Susan A. Shepherd baigusi Illinois Wesleyan universitetą, Susan E. Mullen dėsto Kyle Donnelly aktorius centro. Centrinis personažas — prieglaudė auginta našlaitė, išstumta laimės ieškoti, susidurianti su daugeliu nusivylimų. Tragedija ir dėl karo įvykiuose šeimų susikryžijavimose. Žiūrovas nenuobodžiauja, bet ne per daug ką išsineša.

J. Pr.

Gustave Caillebotte

Art Europos tilto, 1876-77